

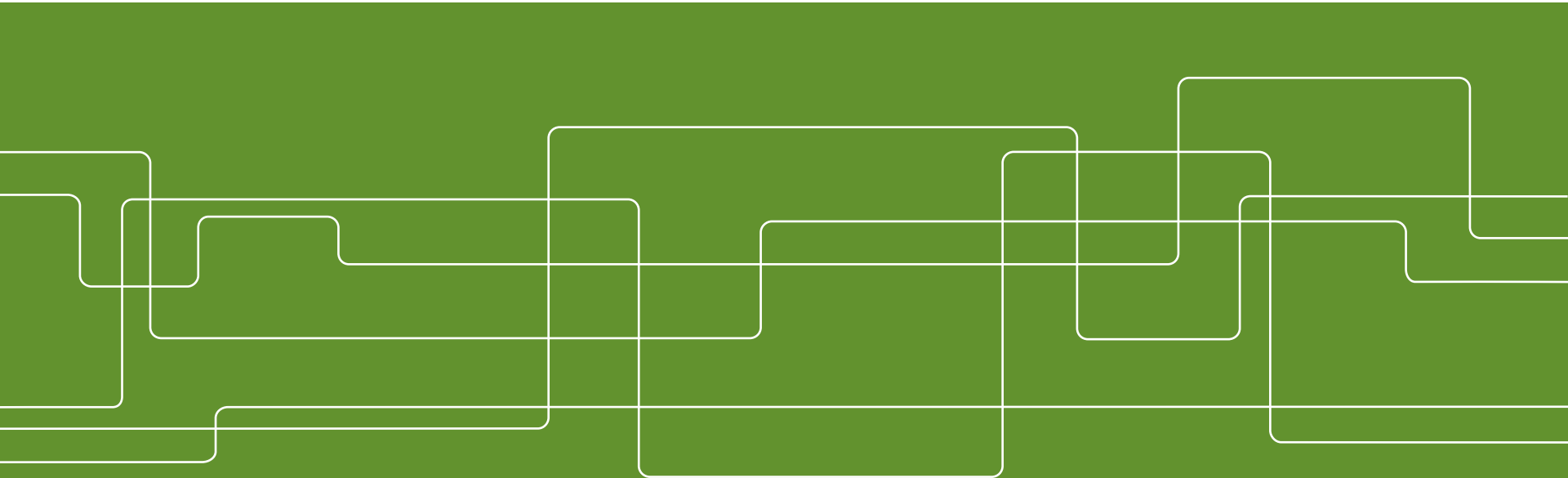
Hur håller man balansen vid nära 100% förnybar elproduktion?

SERO:s Årsstämma och seminarium

8 och 9 april 2022 på Säröhus utanför Kungsbacka

Lennart Söder
Professor Elektriska Energisystem, KTH

<https://www.kth.se/profile/lisod>, lsod@kth.se

Astrid Lindgren, 1947
och bilderboken "Känner du Pippi Långstrump?"

“Den som är väldigt stark måste också vara väldigt snäll”

Astrid Lindgren, 1947
och bilderboken ”Känner du Pippi Långstrump?”

“Den som är väldigt stark måste också vara väldigt snäll”

Lennart Söder,
8 april, 2022

“Med vindkraften som det största kraftslaget i Sverige så måste denna teknologi också bidra med systemtjänster.”

John F. Kennedy's Inaugural Address, January 20, 1961

**“Ask not what your country can do for you –
ask what you can do for your country,”**

John F. Kennedy's Inaugural Address, January 20, 1961

**“Ask not what your country can do for you –
ask what you can do for your country,”**

Lennart Söder,
8 april, 2022

**“Fråga inte hur kraftsystemet kan hjälpa vindkraften –
fråga hur vindkraften kan hjälpa systemet”**

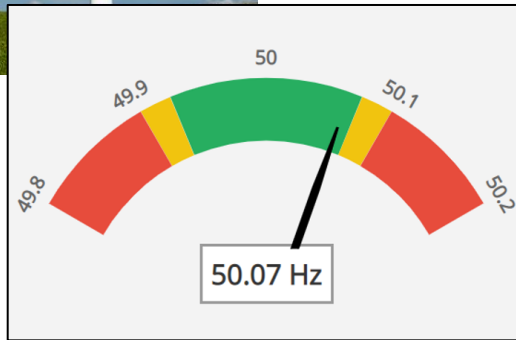
Hur håller man balansen vid nära 100% förnybar elproduktion

Tre olika områden

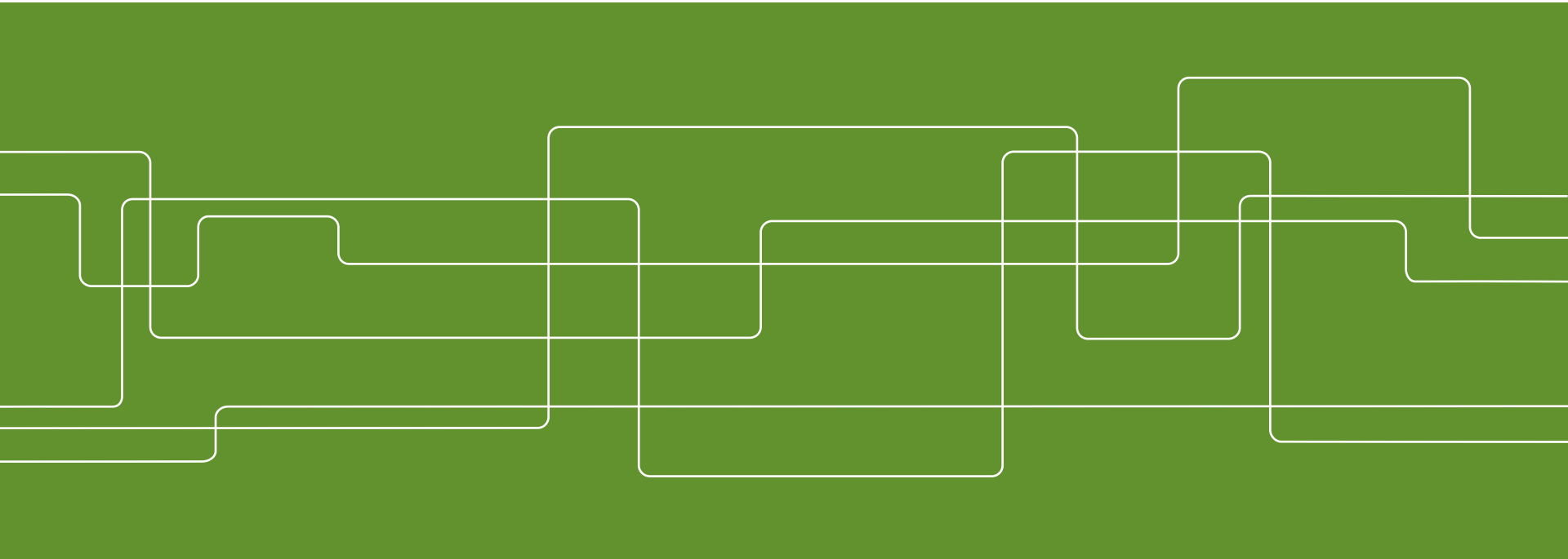
1. Att hålla timbalansen
("energi")
2. Hålla balans inom timmen
("effekt")
3. Håll spänning

Att hålla timbalanser

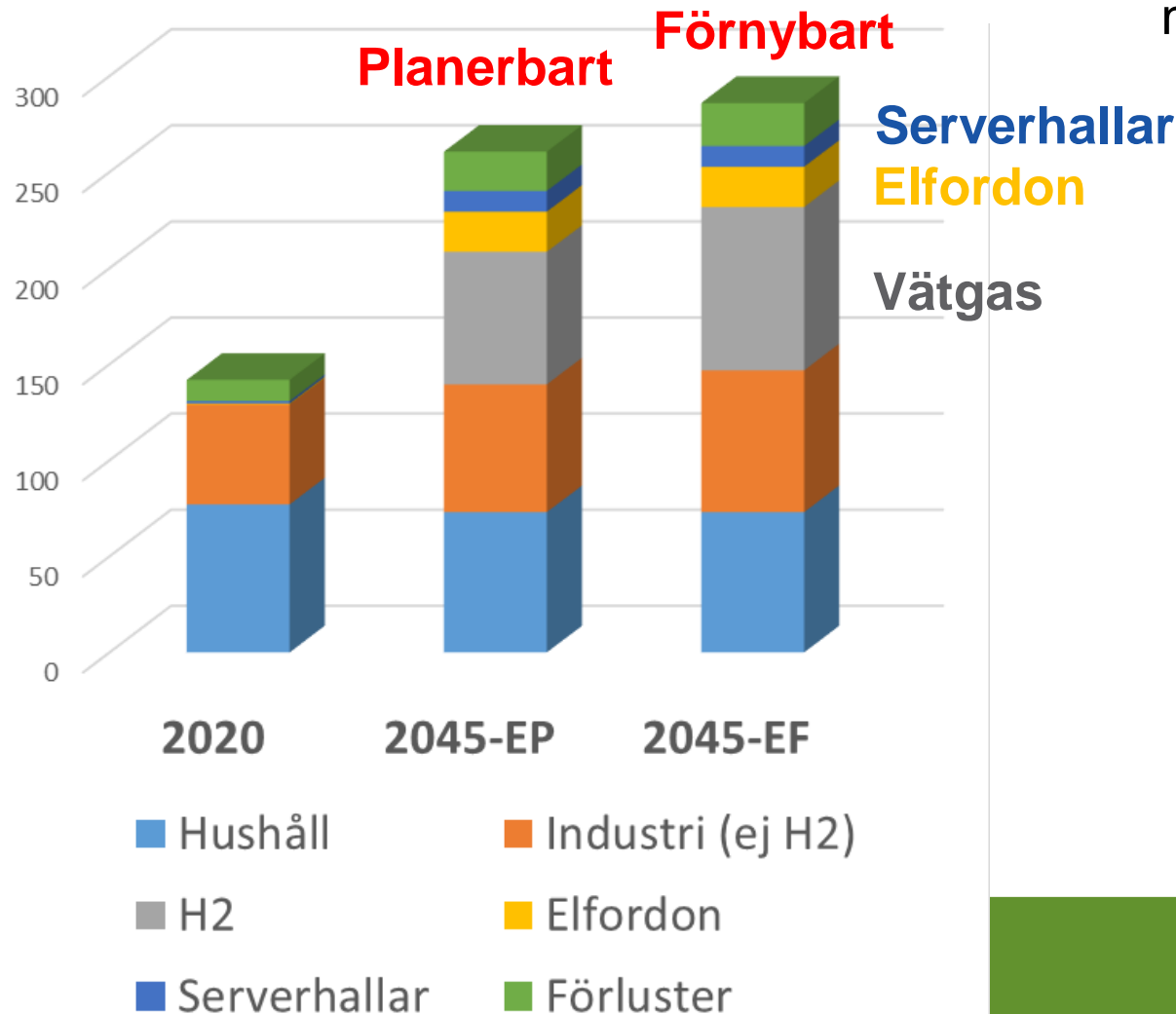

8 april, 2022

Två scenarier för framtiden: Elektrifiering

Antagen konsumtion

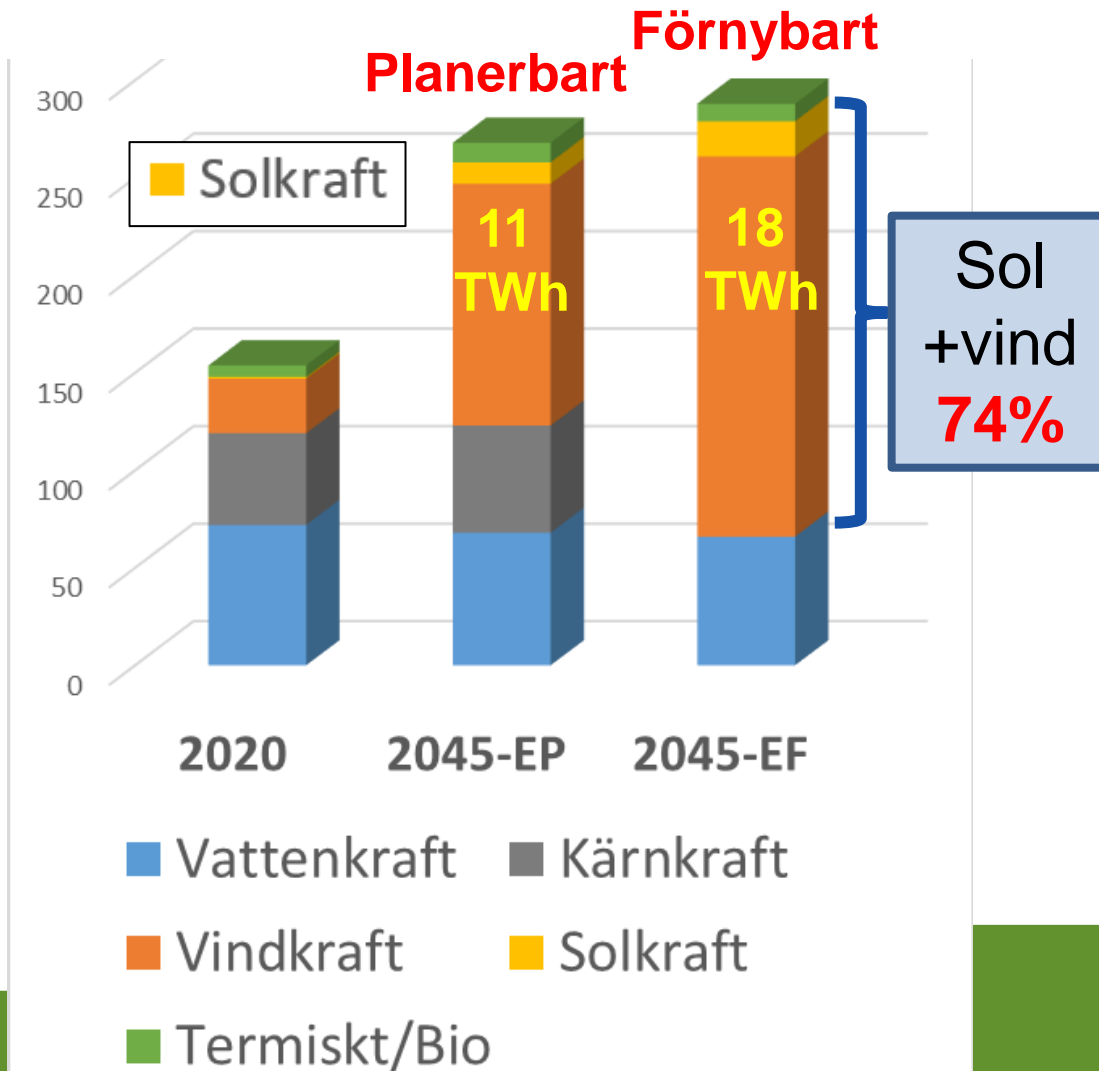

”Långsiktig marknadsanalys”, maj 2021

Produktion resultat/antaganden

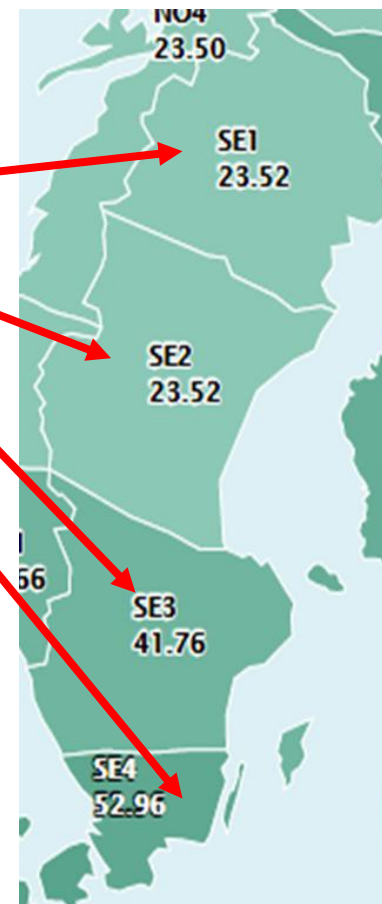
”Långsiktig marknadsanalys”, maj 2021

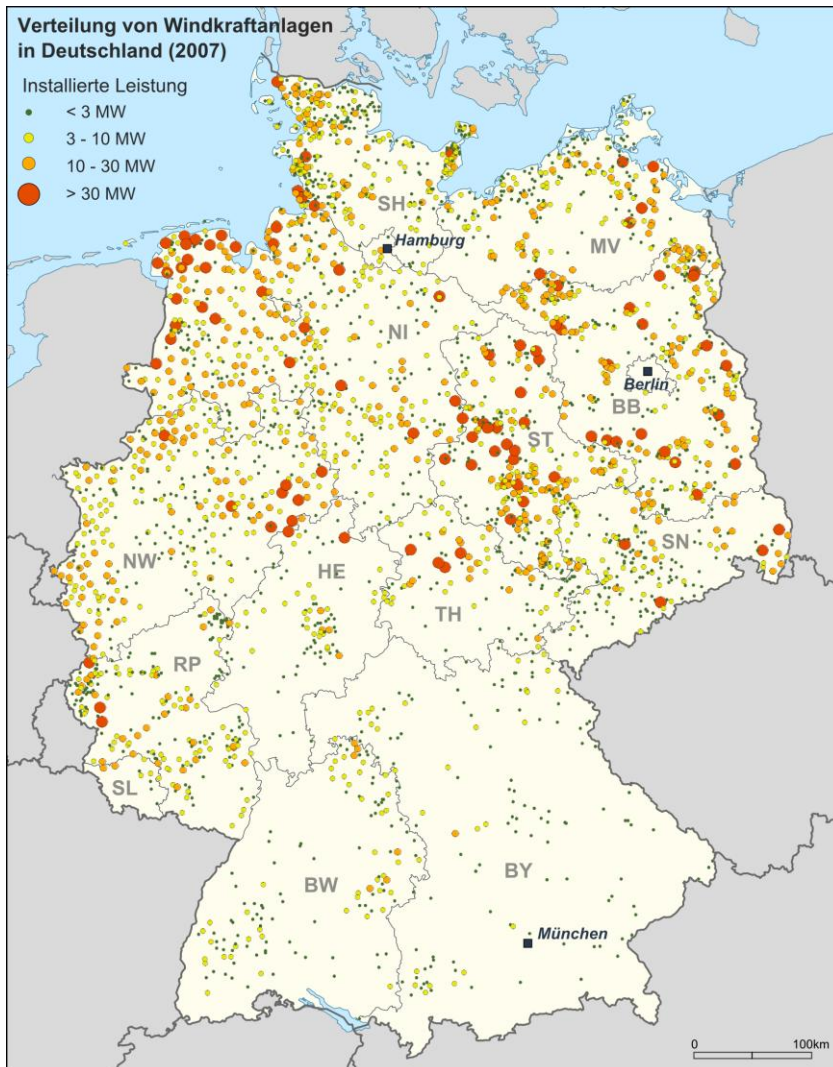
Ansökningar om ny vindkraft i Sverige

Skickade till SvK – från 18 mars - 2021

	On-shore [MW]	Off-shore [MW]
SE1	4 500	0
SE2	12 000	13 000
SE3	1 500	10 000
SE4	1 000	25 000
Total	19 000	48 000
Energy (3000h)	57 TWh/year	144 TWh/year

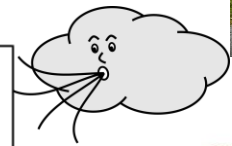

Vind- och solkraft i Tyskland (2020)

	Tyskland	Sverige
TWh vind	131	27,4
TWh sol	50,6	1,1
Yta km ²	357 588	450 295
Invånare milj	83	10

Om lager (= planerbarhet/flexibilitet)

1) Primär källa:
Bränsle, inflöde,
vind etc

2) Bränsle Lager-1:
T.ex. kol, vatten
reservoar, avfall

3) Elektrisk generering

4) Elektrisk transmission
och distribution

5) Elektrisk konsumtion

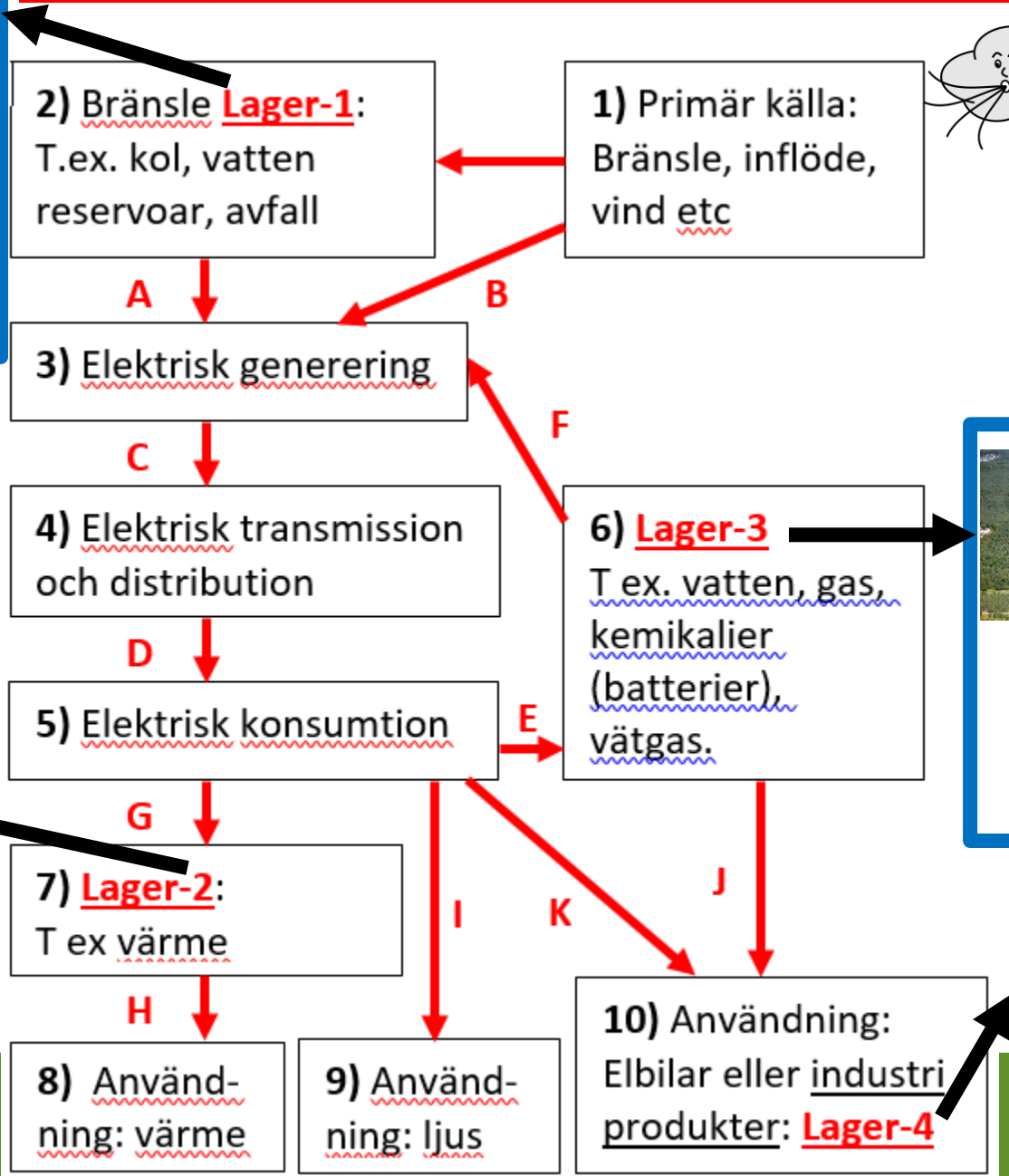
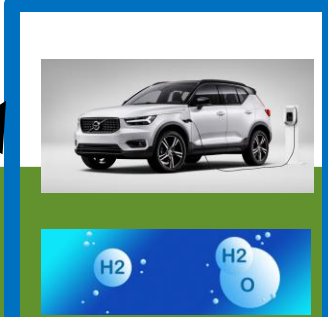
7) Lager-2:
T ex värme

8) Användning: värme

9) Användning: ljus

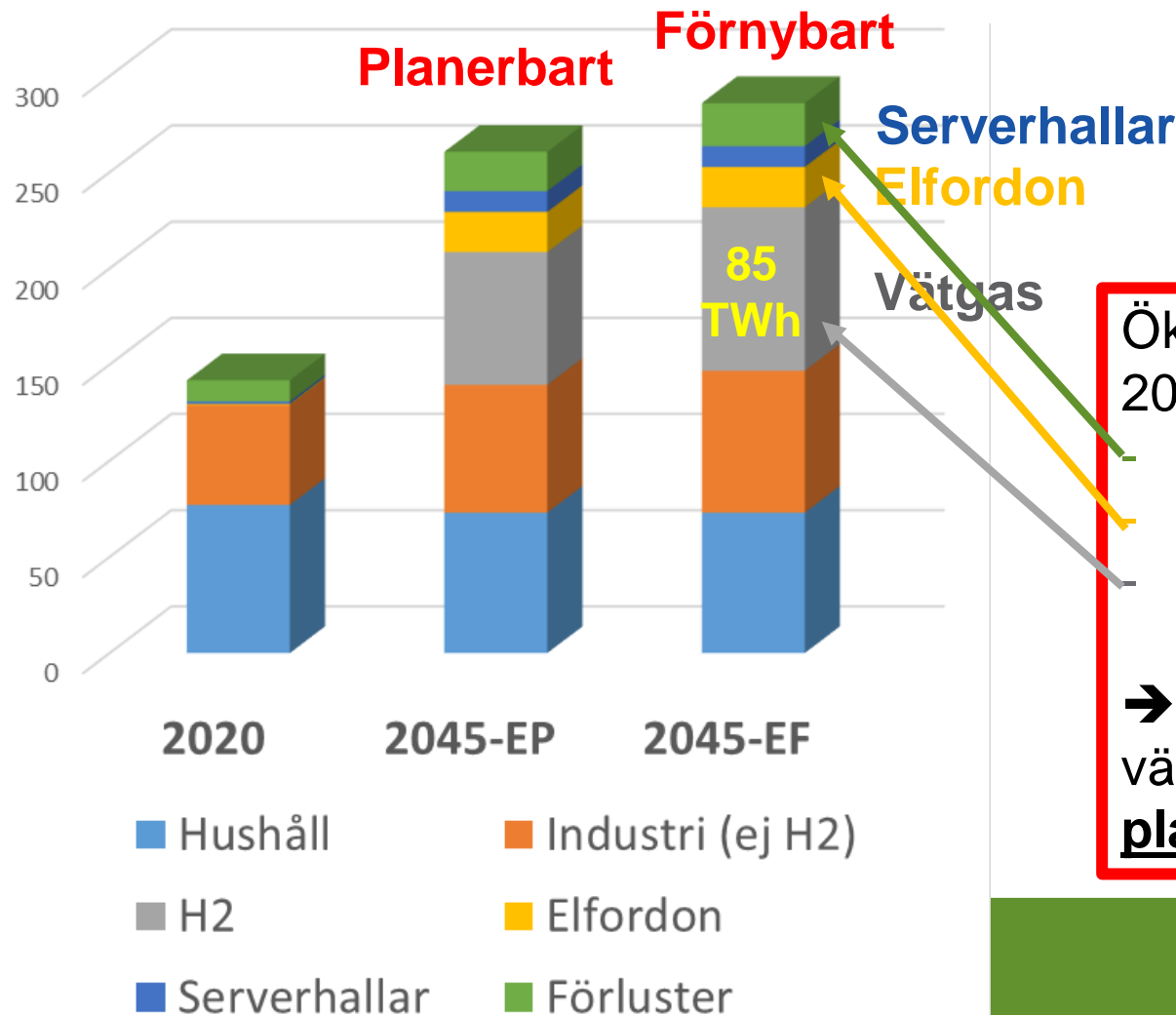
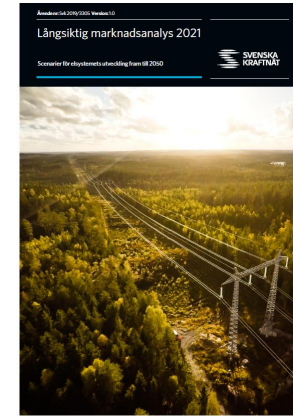
6) Lager-3
T ex. vatten, gas,
kemikalier
(batterier),
vätgas.

10) Användning:
Elbilar eller industri
produkter: Lager-4

Två scenarier för framtiden: Elektrifiering

Antagen konsumtion

Ökad elförbrukning 2020-2045-EF: 144 TWh

- Del av förluster
- 21 TWh: fordon
- 85 TWh: vätgas

→ 79% av ökningen är vätgas eller elfordon, dvs planerbart

HYBRIT – Elsystemintegration och flexibilitet

Tobias Rehnholm

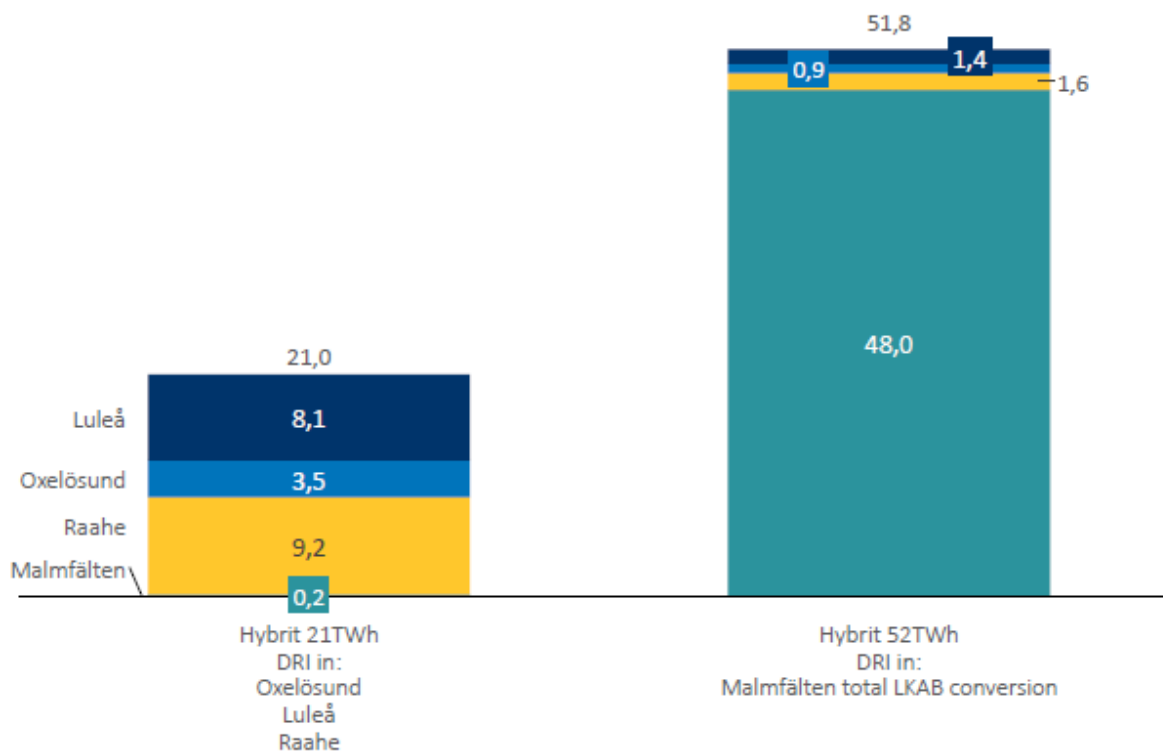

A joint venture between SSAB, LKAB and Vattenfall

2020-12-11

1

Scenarieanalys med marknadsåterkoppling

Flexibilitetsantaganden

Hybrit 21TWh

- 180% elektrolysrkapacitet
- 7 dagars vätgaslager

Hybrit 52TWh

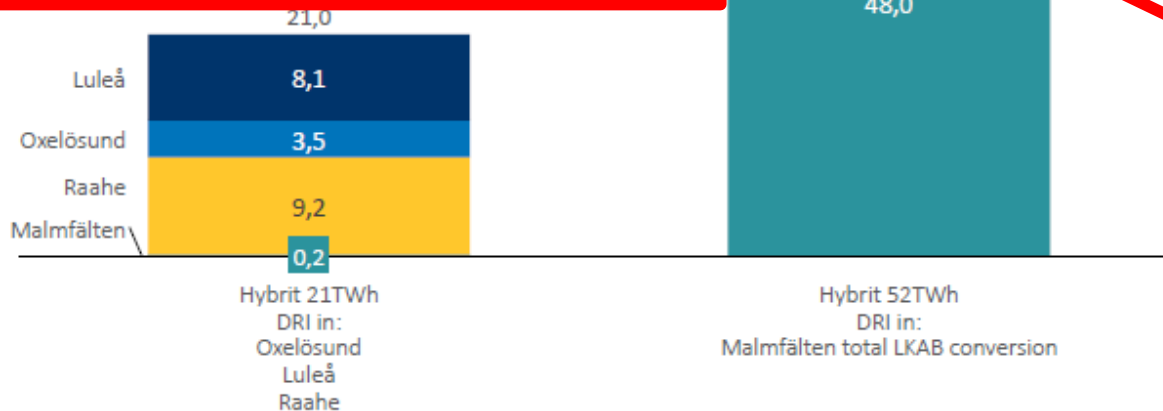
- 180% elektrolysrkapacitet
- 14 dagars vätgaslager

Elkonsumtion är kompenserad med 100% vind

Scenarieanalys med marknadsåterkoppling

Hybrit 52 TWh

- 180% elektrolysör kapacitet → $1.8 \cdot 52 \text{TWh} / 8760 \text{h} =$
10685 MW (om allt är elektrolys)
- **14 dagars vätgaslager**

Flexibilitetsantaganden

Hybrit 21TWh

- 180% elektrolysrkapacitet
- 7 dagars vätgaslager

Hybrit 52TWh

- 180% elektrolysrkapacitet
- 14 dagars vätgaslager

Elkonsumtion är kompenserad med 100% vind

John F. Kennedy's Inaugural Address, January 20, 1961

**“Ask not what your country can do for you –
ask what you can do for your country,”**

Lennart Söder,
8 april, 2022

**“Fråga inte hur kraftsystemet kan hjälpa vindkraften –
fråga hur vindkraften kan hjälpa systemet”**

Några detalj-kommentarer om antaganden/resultat: sidan 10

”Långsiktig marknadsanalys”, maj 2021

	-400	2025				2035				2045			
		SF	FM	EP	EF	SF	FM	EP	EF	SF	FM	EP	EF
■ EI till vätgas	-2	-6	-8	-24	-39	-11	-16	-69	-85				
■ Övrig elanv	-145	-156	-159	-176	-177	-163	-172	-197	-201				
■ Solkraft	3	15	7	8	11	28	8	11	18				
■ Vindkraft hav	1	2	7	14	34	6	29	39	113				
■ Vindkraft land	48	55	58	68	69	76	88	85	98				
■ Övrig termisk	11	9	8	11	10	9	8	10	9				
■ Kärnkraft	51	37	36	47	47	0	14	55	0				
■ Vattenkraft	68	69	68	68	67	68	67	68	66				
Total prod	182	187	185	215	238	187	215	269	304				
Total elanv	-148	-161	-167	-200	-216	-174	-188	-266	-286				
Spill	0	-1	-1	0	-1	-7	-6	-1	-16				
◊ Balans	34	25	17	15	20	6	21	2	2				

Några detalj-kommentarer om antaganden/resultat: sidan 10

	-400	2025				2035				2045			
		SF	FM	EP	EF	SF	FM	EP	EF	SF	FM	EP	EF
■ El till vätgas		-2	-6	-8	-24	-39	-11	-16	-69	-85			
■ Övrig elanv		-145	-156	-159	-176	-177	-163	-172	-197	-201			
■ Solkraft		3	15	7	8	11	28	8	11	18			
■ Vindkraft hav		1	2	7	14	34	6	29	39	113			
■ Vindkraft land		48	55	58	68	69	76	88	85	98			
■ Övrig termisk		11	9	8	11	10	9	8	10	9			
■ Kärnkraft		51	37	36	47	47	0	14	55	0			
■ Vattenkraft		68	69	68	68	67	68	67	68	66			
Total prod		182	187	185	215	238	187	215	269	304			
Total elanv		-148	-161	-167	-200	-216	-174	-188	-266	-286			
Spill		0	-1	-1	0	-1	-7	-6	-1	-16			
○ Balans		34	25	17	15	20	6	21	2	2			

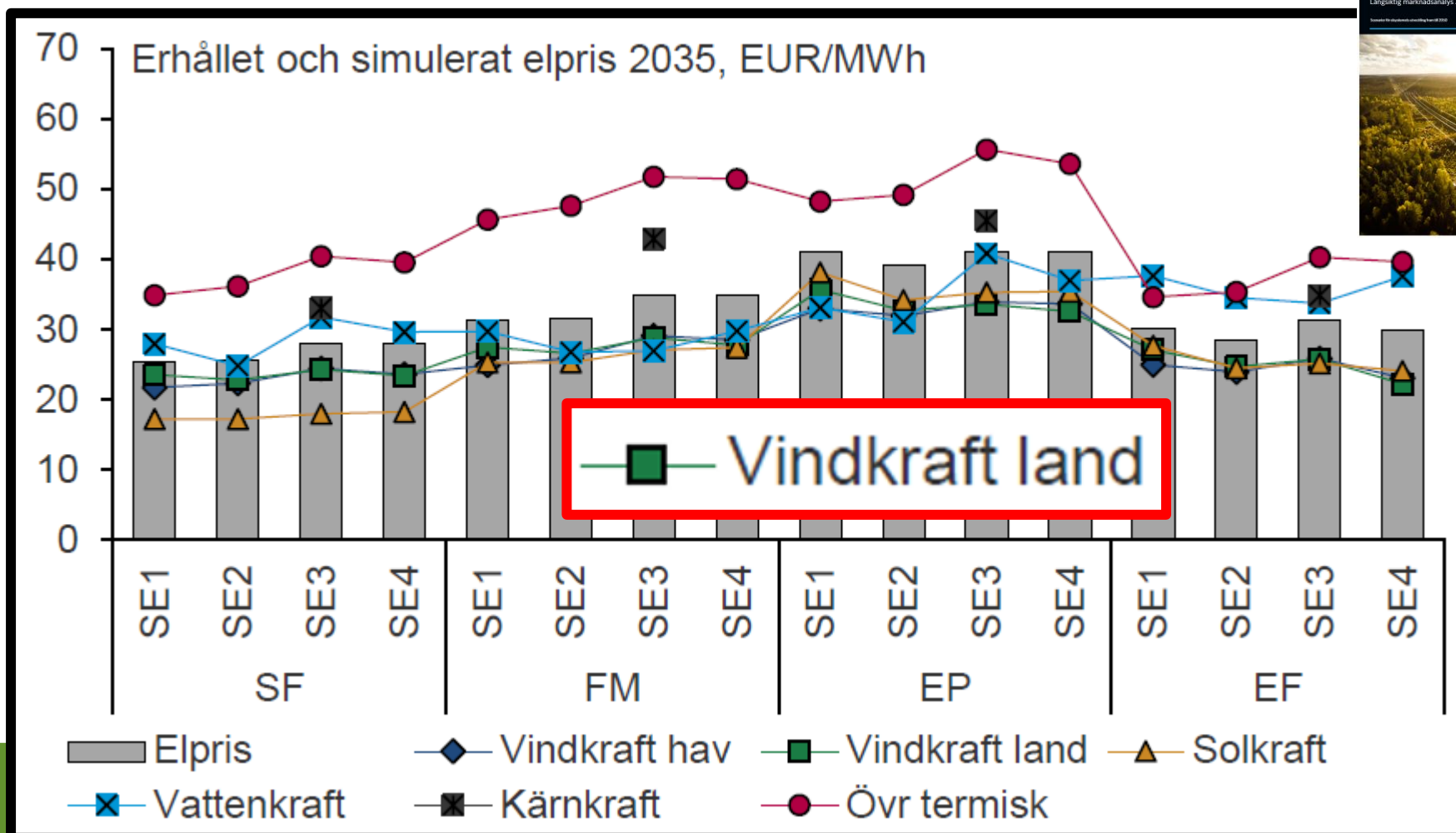
85 TWh/år:
El till vätgas

16 TWh/år
Spill

Vem betalar för vad + vad får man betalt för ?

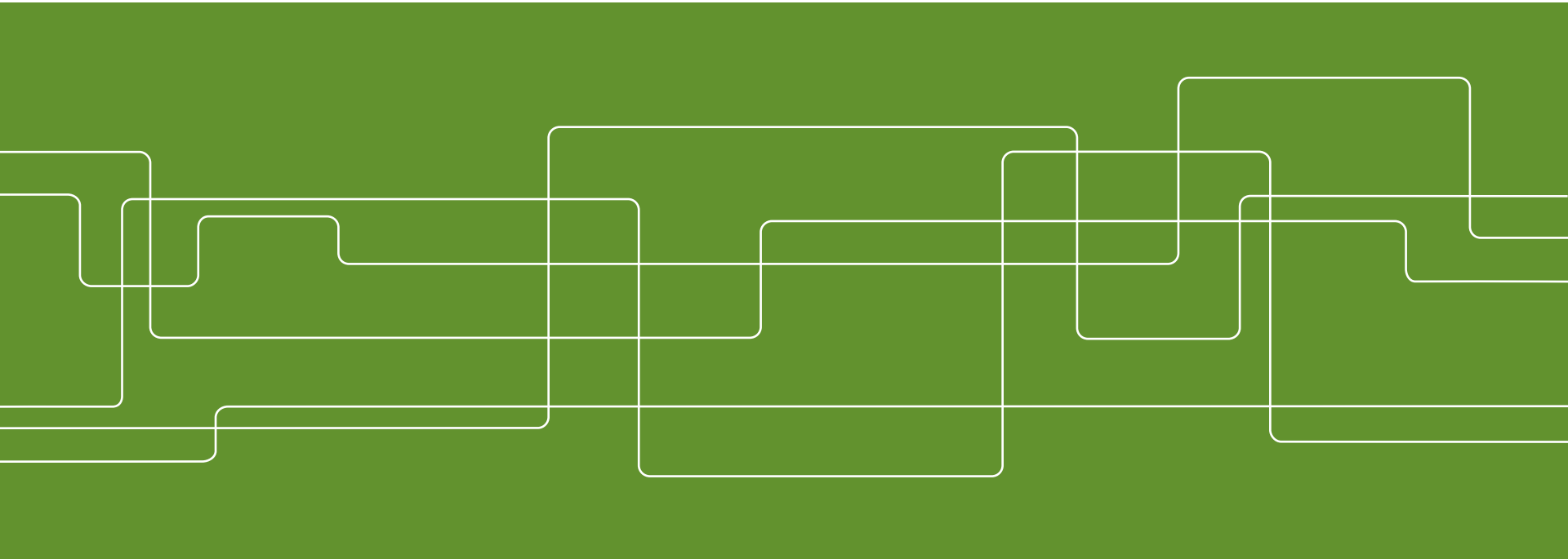
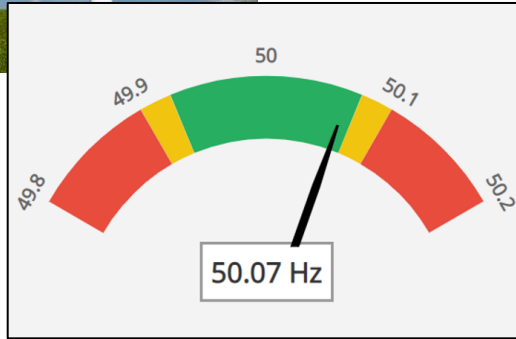
Exemplet vindkraft i Sverige: Värdet på **producerad el**

Systemtjänster

**Hålla balans
inom timmen**

8 april, 2022

Examensarbete från KTH – Svensk Vindenergi, våren 2021

DEGREE PROJECT IN ELECTRICAL ENGINEERING,
SECOND CYCLE, 30 CREDITS
STOCKHOLM, SWEDEN 2021

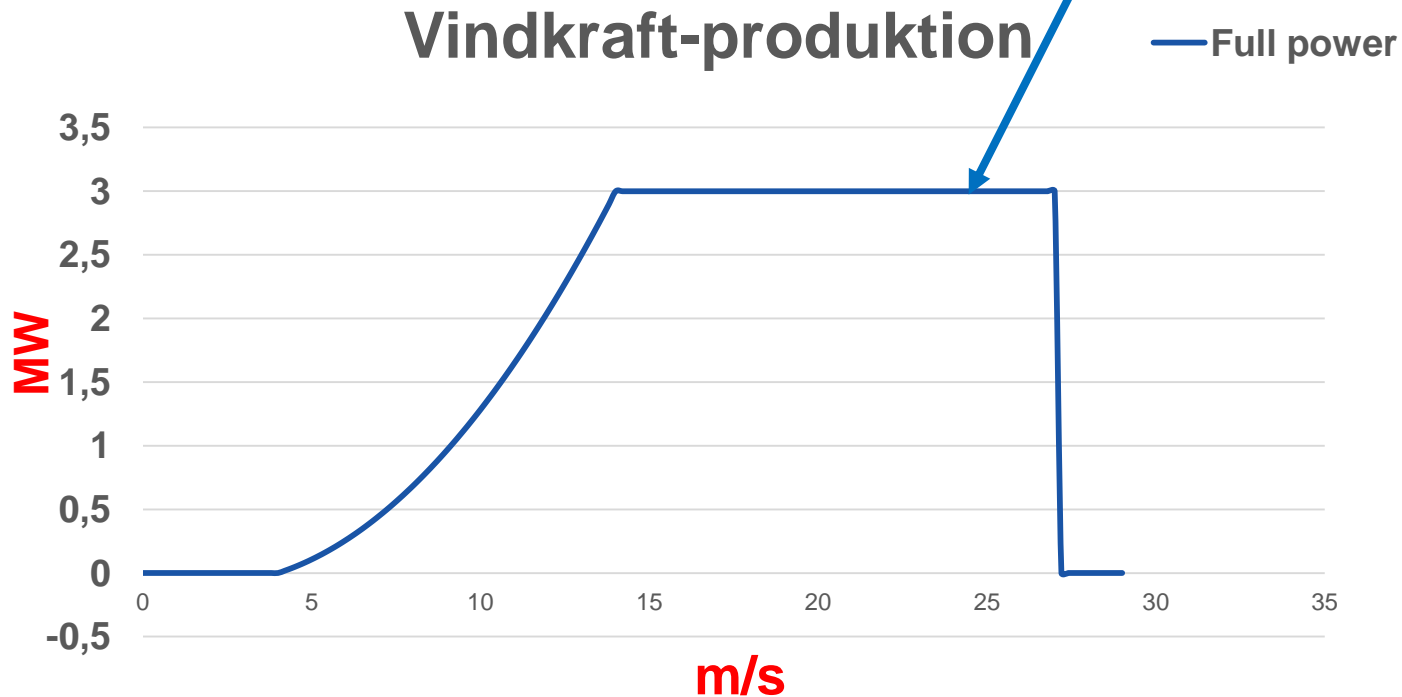
The potential of wind power on the Swedish ancillary service markets

HANNES WIKLUND

KTH ROYAL INSTITUTE OF TECHNOLOGY
SCHOOL OF ELECTRICAL ENGINEERING AND COMPUTER SCIENCE

Vindkraften kan bidra till primär-reglering (FCR)

Ekonomi → Vindkraft körs ofta på maximal produktion

Vindkraften kan bidra till primär-reglering (FCR)

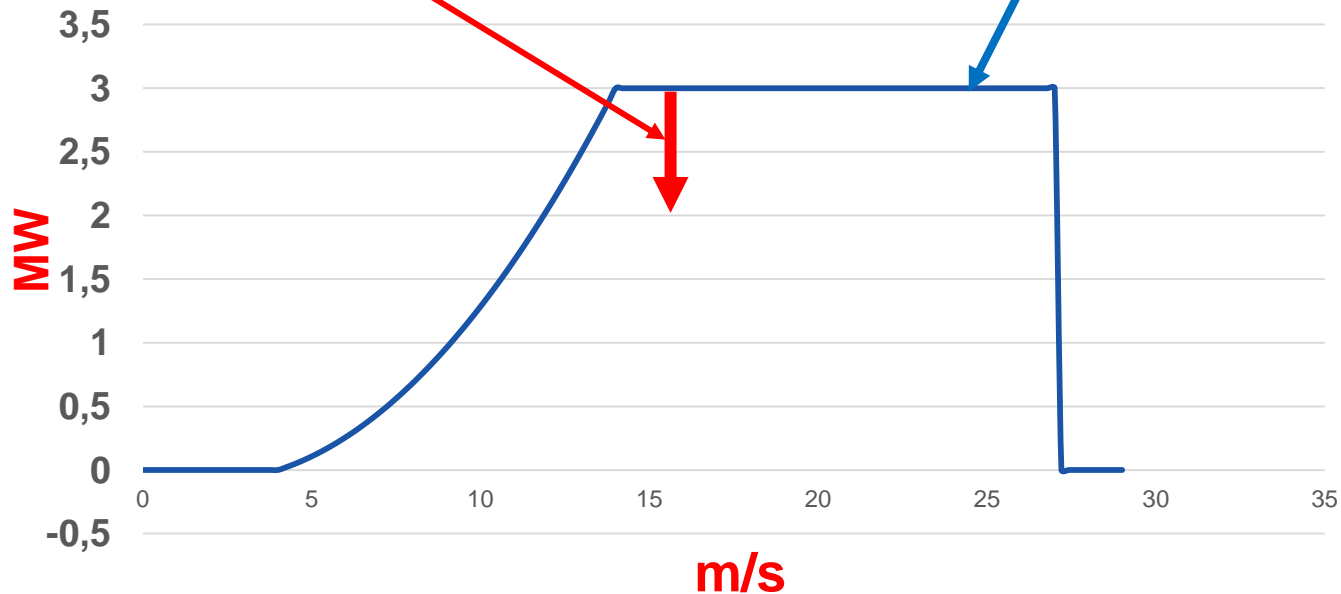
Ekonomi → Vindkraft körs ofta på maximal produktion

Möjligt att erbjuda ned-reglering av produktion

Vid ökad frekvens

Vindkraft-produktion

— Full power

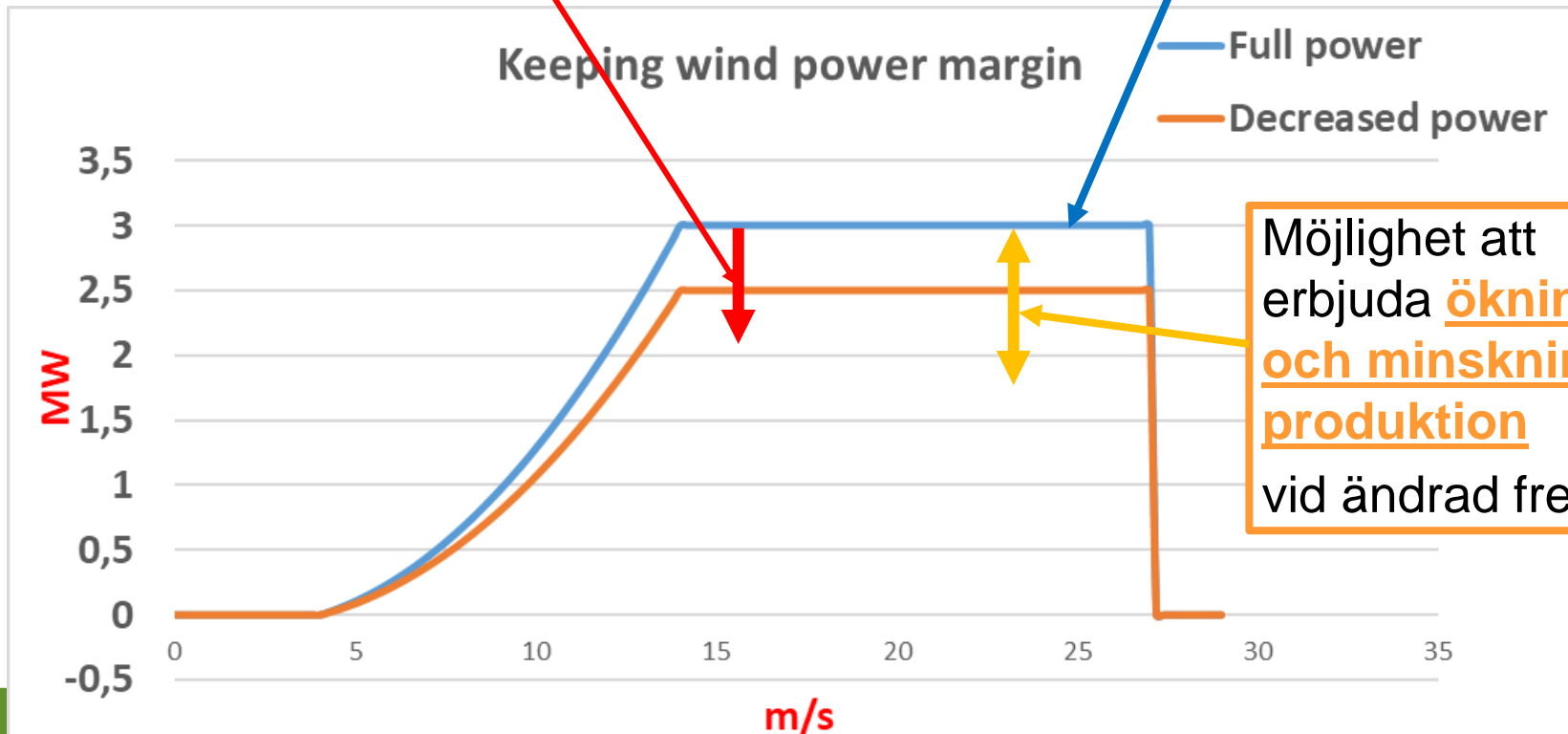

Vindkraften kan bidra till primär-reglering (FCR)

Ekonomi → Vindkraft körs ofta på maximal produktion

Möjligt att erbjuda ned-reglering av produktion

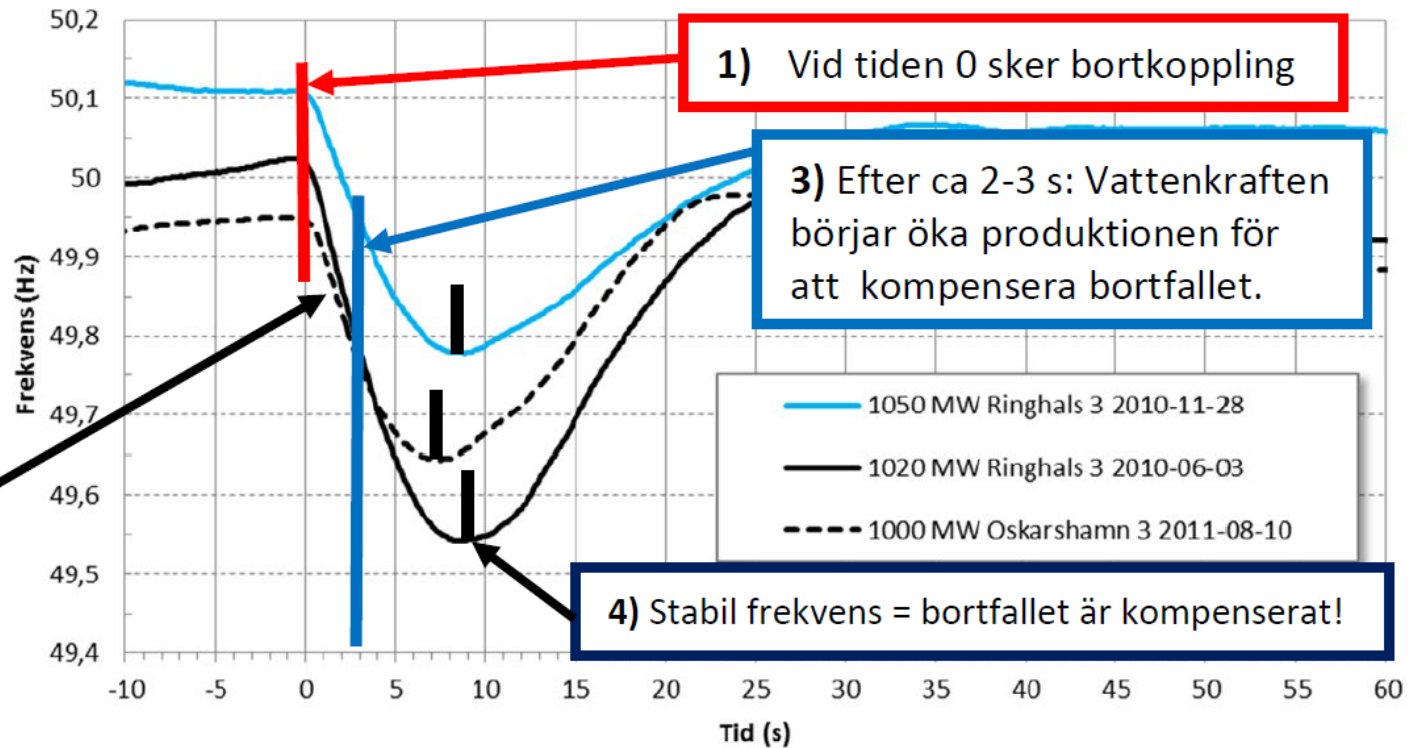
Vid ökad frekvens

Möjlighet att erbjuda ökning och minskning av produktion vid ändrad frekvens

Utmaningen med svängmassa: 3 verkliga svenska kärnkrafts-bortfall

2) Momentan kompensation kommer från energi från roterande komponenter. Då minskar deras rotations-hastighet och frekvensen i elnätet dalar

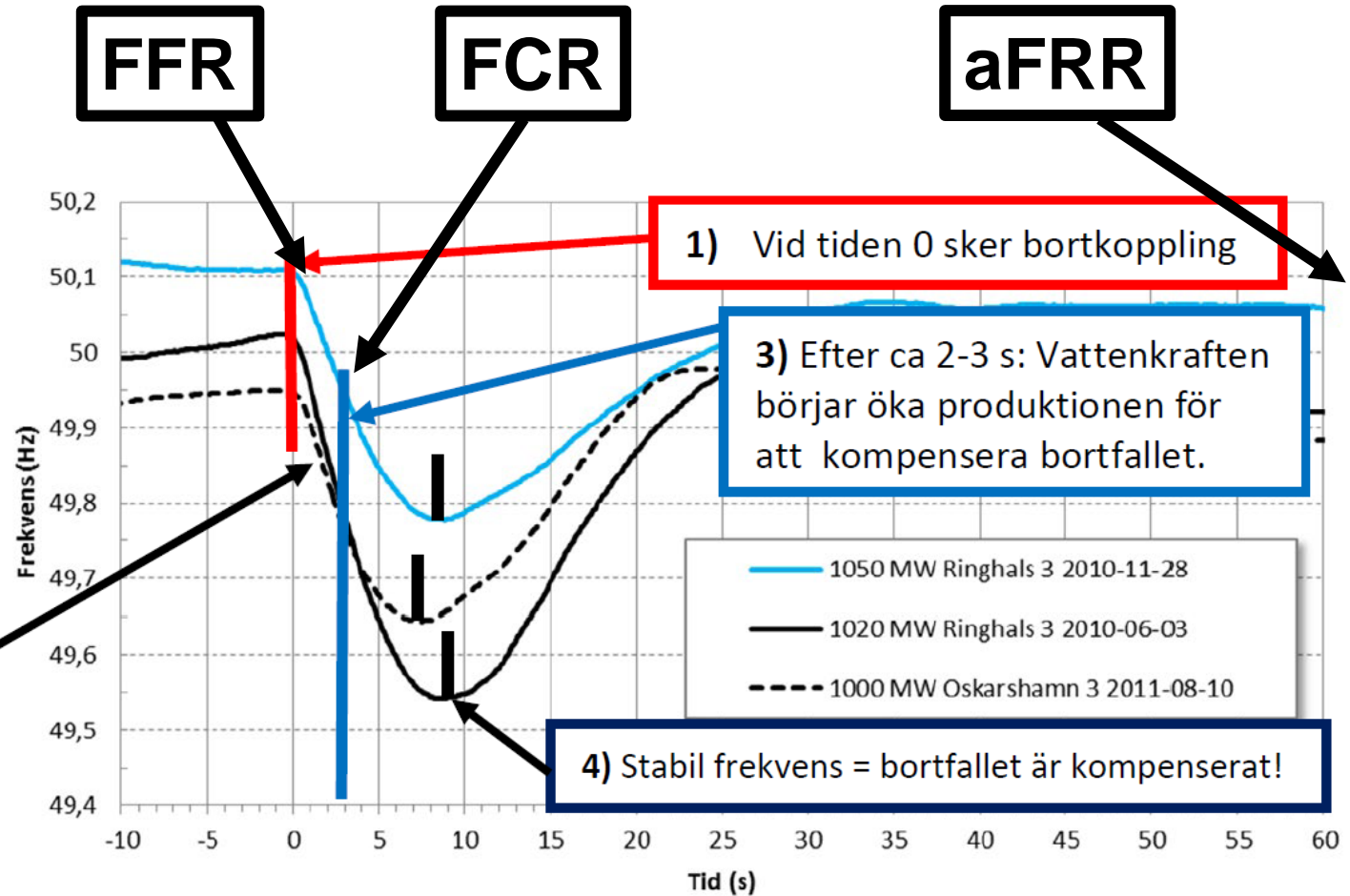

Stödtjänst	Syfte
<p>FFR: (Snabb frekvensreserv, Fast Frequency Reserve)</p>	<p>Automatisk stödtjänst som hanterar de inledningsvis snabba och djupa (transienta) frekvensförändringar som kan uppstå vid fel vid låg nivå av rotationsenergi i det nordiska kraftsystemet</p>
<p>FCR-N: (Frekvenshållningsreserv normaldrift, Frequency Containment Reserve - Normal)</p>	<p>Automatisk stödtjänst som stabiliserar frekvensen vid små förändringar i förbrukning eller produktion</p>
<p>FCR-D upp: (Frekvenshållningsreserv störd drift uppreglering, upwards Frequency Containment Reserve - Disturbance)</p>	<p>Automatisk stödtjänst som stabiliserar frekvensen vid driftstörningar (uppreglering)</p>
<p>FCR-D ned: (Frekvenshållningsreserv störd drift nedreglering, downwards Frequency Containment Reserve - Disturbance)</p>	<p>Automatisk stödtjänst som stabiliserar frekvensen vid driftstörning (nedreglering)</p>
<p>aFRR: (automatisk Frekvensåterställningsreserv, automatic Frequency Restoration Reserve)</p>	<p>Automatiskt aktiverad stödtjänst som återställer frekvensen till 50 Hz</p>
<p>mFRR: (manuell Frekvensåterställningsreserv, manual Frequency Restoration Reserve)</p>	<p>Manuell stödtjänst som avlastar de automatiska stödtjänsterna och återställer frekvensen till 50 Hz</p>

Systemtjänst-marknad - Krav

Krav	FCR-N	FCR-D	aFRR	FFR
Typ av reglering	Symmetrisk	Upp-reglering	Upp- och nedreglering	Upp-reglering
Aktiverande frekvens	49.9-50.1 Hz	Under 49.9 Hz	Vid avvikelse från 50 Hz	49.5, 49.6, or 49.7 Hz
Aktivierings-tid	63 % i 60 s och 100 % i 3 min	50 % i 5 s och 100 % i 30 s	100 % i 120 s	0.7, 1.0, eller 1.3 s
Kompense-ring	Effekt: Pay-as-bid Energi: Regler-priser	Effekt: Pay-as-bid	Effekt: Pay-as-bid Energi: Regler-priser	Effekt: Marginal-pris

Utmaningen med svängmassa: 3 verkliga svenska kärnkrafts-bortfall

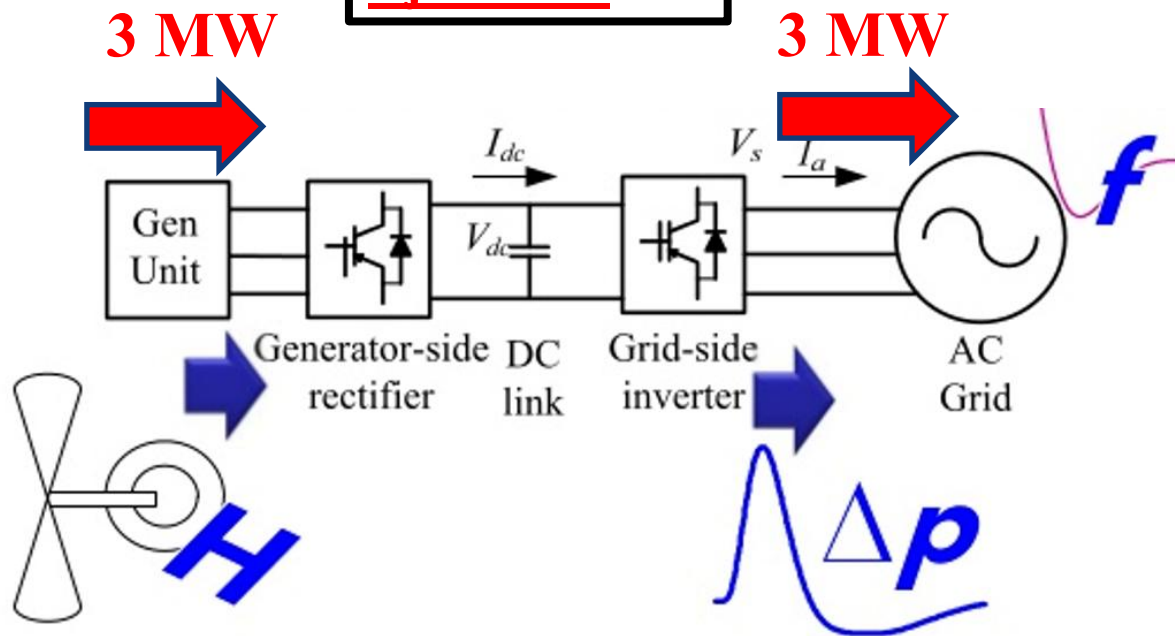
Vindkraft: "syntetisk svängmassa" (= FFR) - 1

Syftet med "syntetisk svängmassa" är att ta ut extra energi från rörliga delar i vindkraftverket.

Mekanisk effekt:

**Initialt set-up:
Ej använd**

Elektrisk effekt:

Vindkraft: "syntetisk svängmassa" (= FFR) - 2

Syftet med "syntetisk svängmassa" är att ta ut extra energi från rörliga delar i vindkraftverket.

Mekanisk effekt:

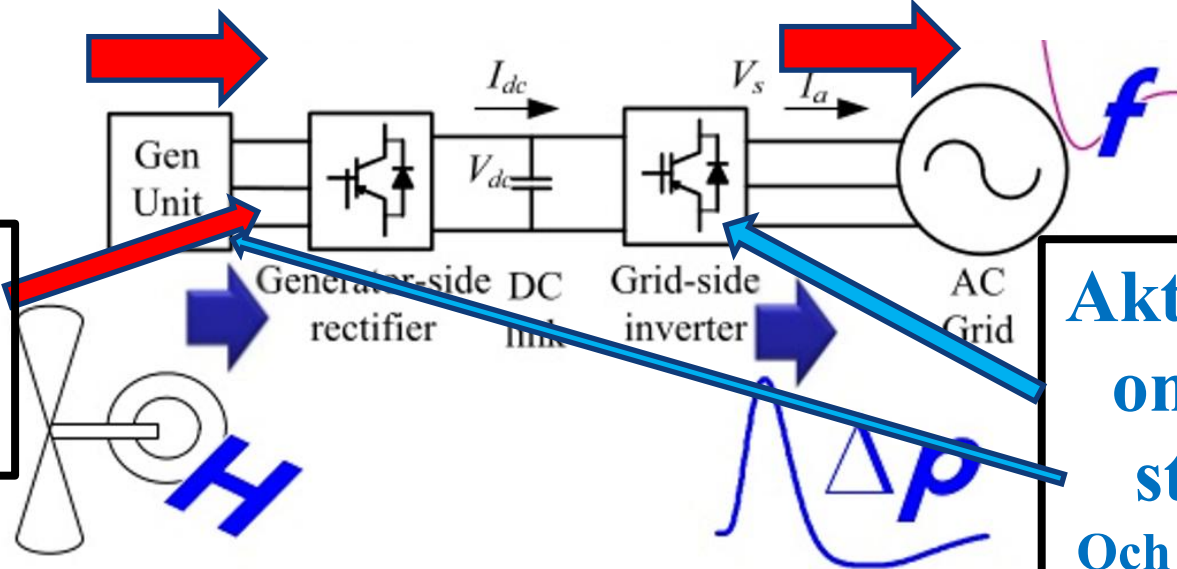
Nu används svängmassan

Elektrisk effekt:

3 MW

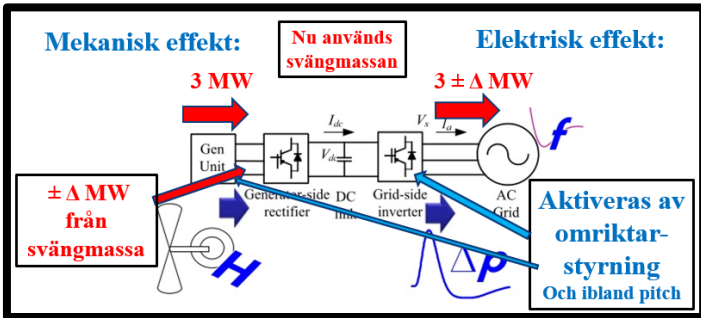
$3 \pm \Delta \text{ MW}$

**$\pm \Delta \text{ MW}$
från
svängmassa**

**Aktiveras av omriktarstyrning
Och ibland pitch**

Vindkraft: "syntetisk svängmassa" (= FFR) - 3

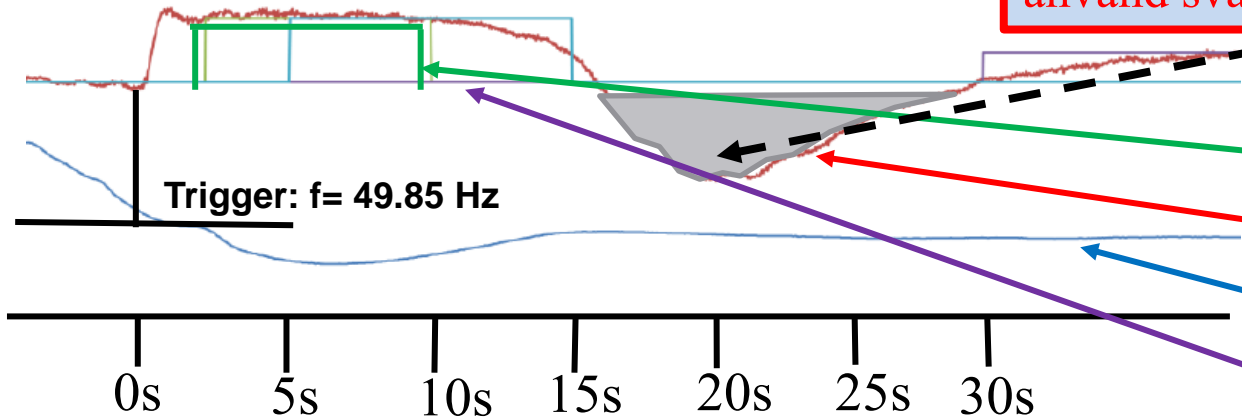

Test från verkligheten på Irland:

Utmaning: Hur ska omriktaren styras?

Real test in Ireland

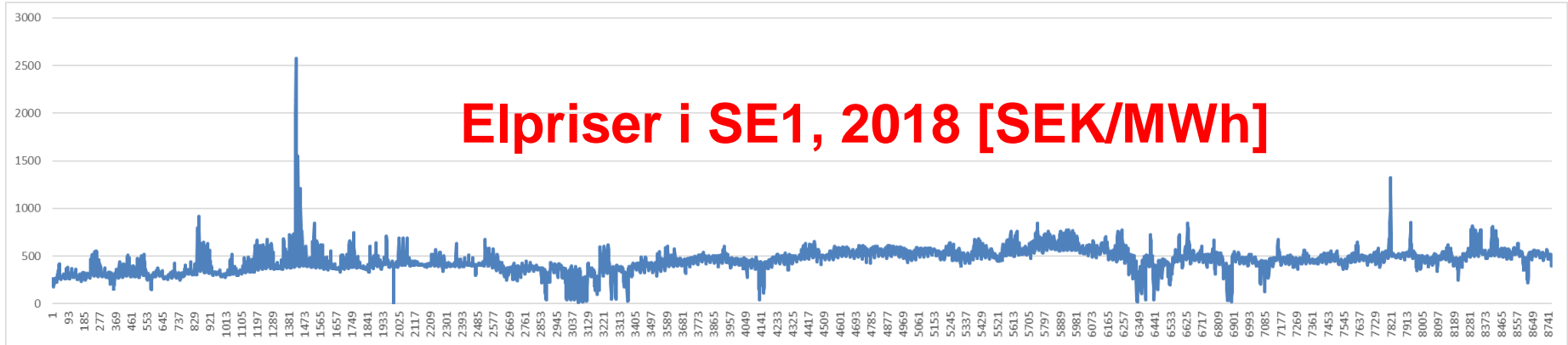
Exempel: Inom en viss tid måste använd svängmassa återställas.

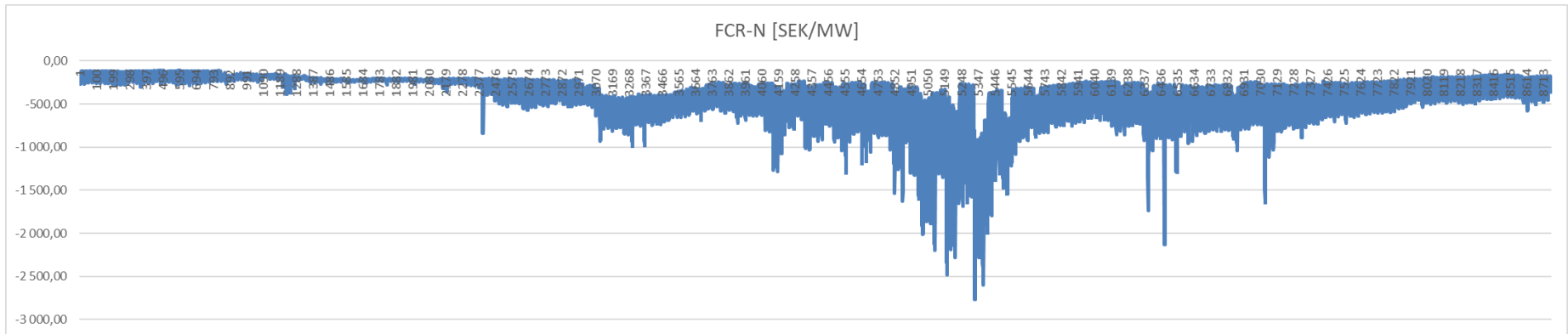
- Krav på FFR-svar**
- MW produktion - ändring**
- Freakvens (Hz)**
- Effekt från vinden [MW]**

Elpriser och FCR-N-priser under 2018

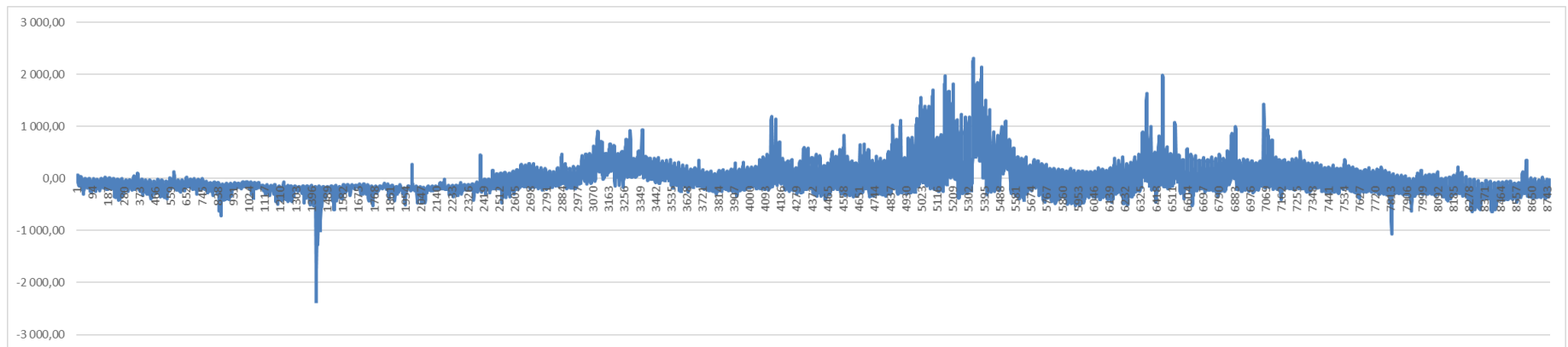

Reglerpriser, FCR-N, 2018 [SEK/MW]

Elpriser och FCR-N-priser under 2018

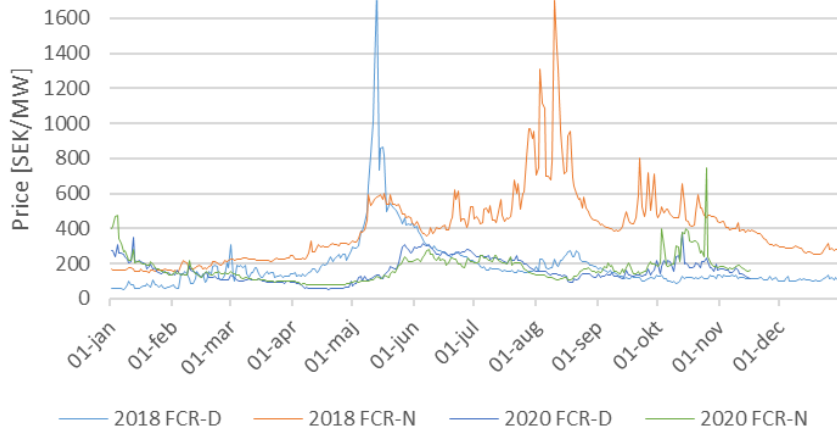
[FCR-N-pris] – [Elpris], 2018

FCR-N-priset var HÖGRE än Elpriset under 2451 timmar

Marknad för systemtjänster - Pris

Daily average FCR price

Andel av timmarna då priset överstiger Nordiska systempriset.

	FCR-N	FCR-D	aFRR Ner	FFR
2018	27.9 %	7.1 %	1.8 %	n/a
2020	72.6 %	68.5 %	34.6 %*	33.5 %**

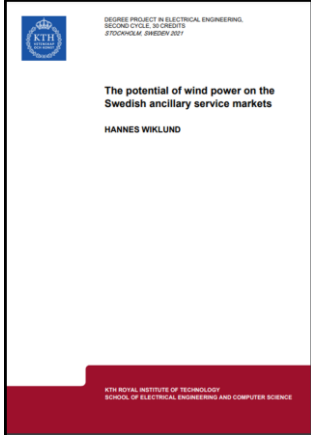
*Data inkluderar 7295 första timmarna av året

**Bara aktuellt för 10 sommar-veckor

Marknad för systemtjänster– Intervjuer

	FFR - krav	#1	#2	#3	#4
Aktiverings- tid [s]	0.7-1.3	1	1.3	1.3	1
Varaktighet [s]	5 eller 30	5-30	Studier pågår	5	5
Repeter- barhet	< 15 minutes	Ja	<1 min	Ja	Ja
Overshoot	35 %	Tester behövs	Ja	Ja	-

- **Intervjuer med 4 tillverkare av vindkraftverk**
- **Enbart mjukvara behöver uppdateras**
- **Inget extra slitage**
- **Vissa frågetecken om mer specifika krav**

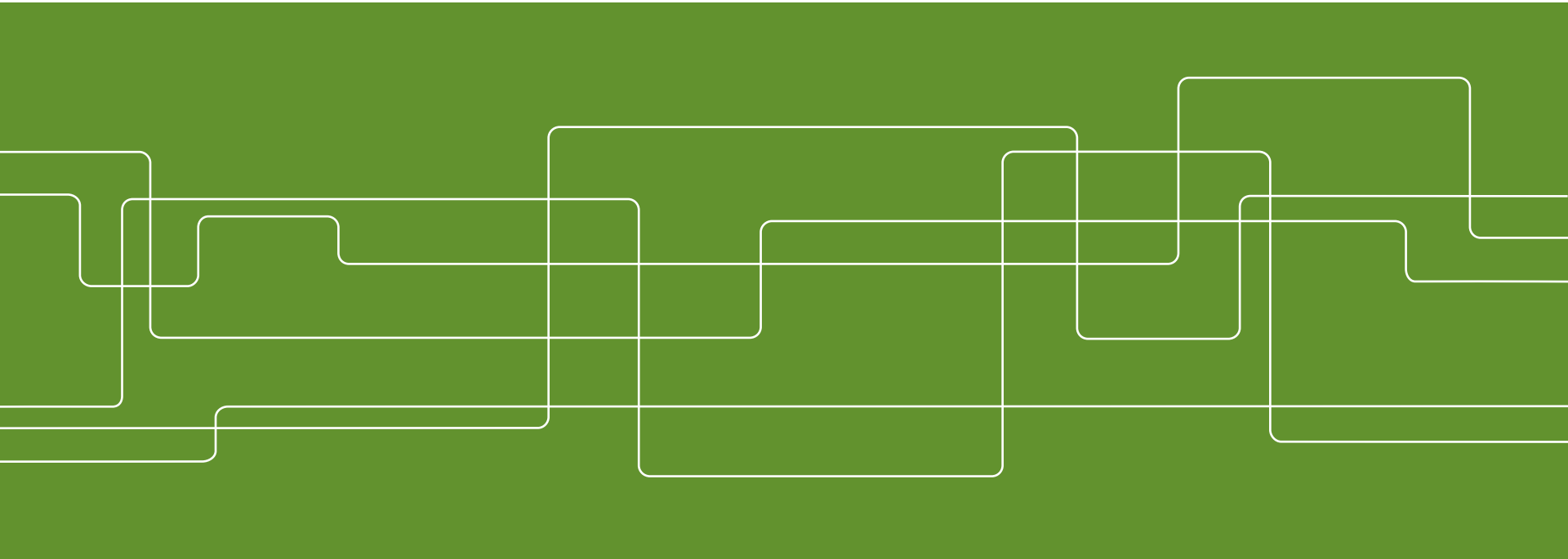
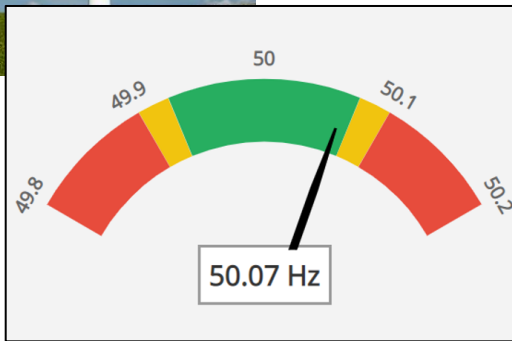
Slutsatser från denna studie

- Intervjuerna visar att det finns en teknisk möjlighet för vindkraftverk att delta på marknader för system-tjänster, men vissa frågetecken kring specifika krav finns.
- Praktisk erfarenhet behövs för att utvärdera de krav som är specifika för de svenska systemtjänst-marknaderna
- En ökad lönsamhet kan uppnås genom en vindkraftspark som verkar på marknaderna för system-tjänster
- Perioder med låga spotpriser innebär särskilt goda möjligheter att öka vinsten
- Nedreglering är den mest lönsamma formen av sidotjänst som finns tillgänglig för en vindkraftspark, men uppreglering och symmetriska bud kan vara lönsamma i vissa situationer

Systemtjänster

Håll spänning

8 april, 2022

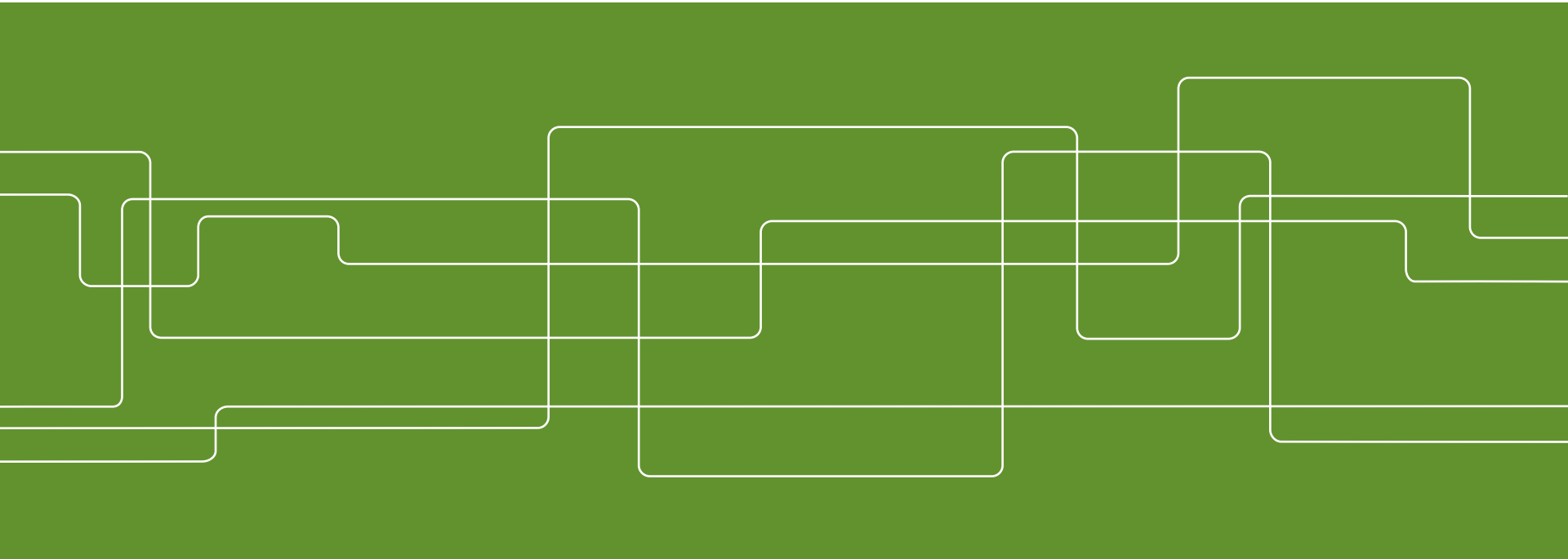

Nysäter-klustret

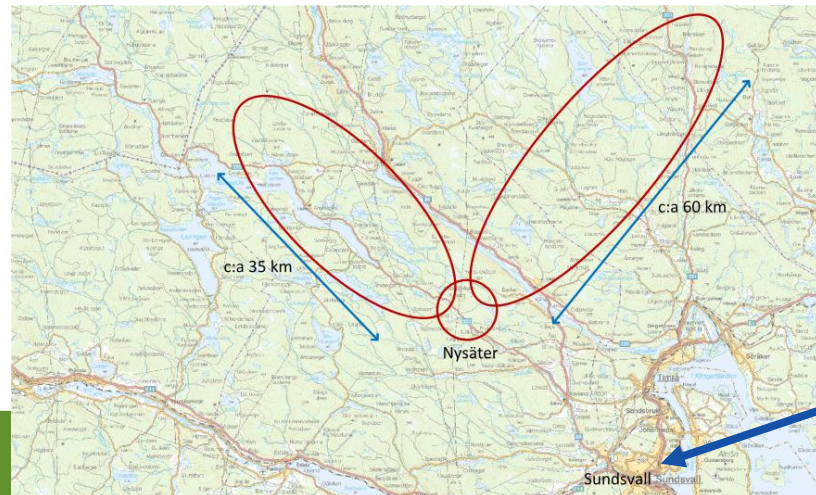
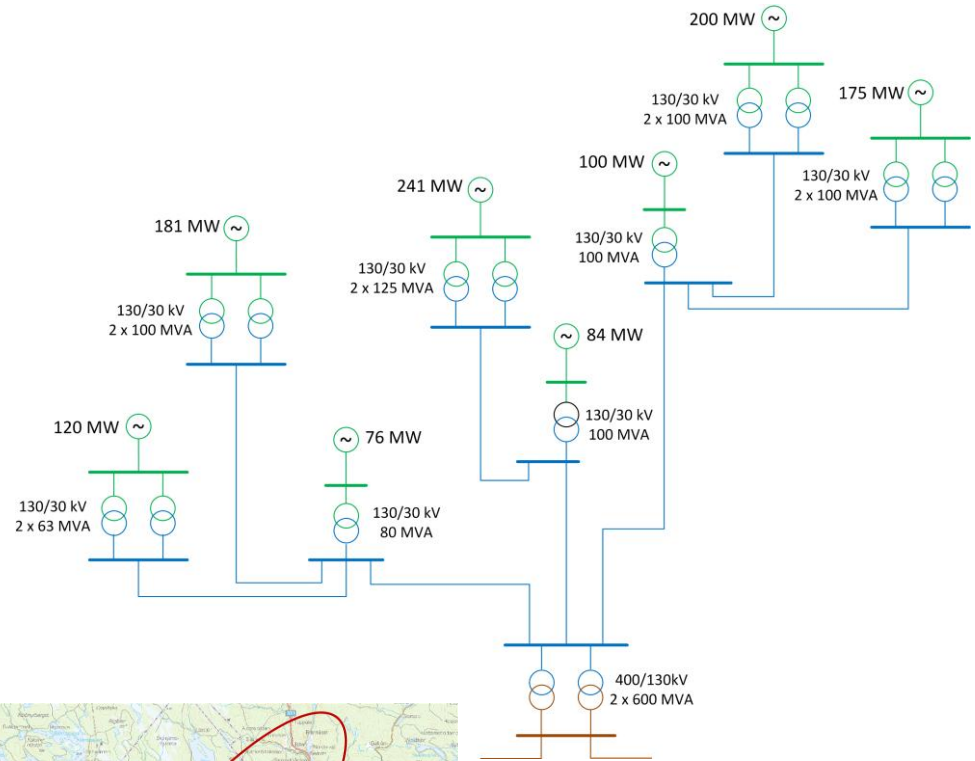
Ett nytt sätt att reglera reaktiv effekt

Bilder från EoN: Ingemar Leisse. 2017-05-18

Fakta och enlinjeschema för Nysäter-klustret

- 8 vindkraftparker
- 1200 MW installerad effekt
- 1 ny stamnätsstation
- 8 nya regionnätsstationer
- 144 km 130 kV ledningar
- Byggstart etapp 1 2017

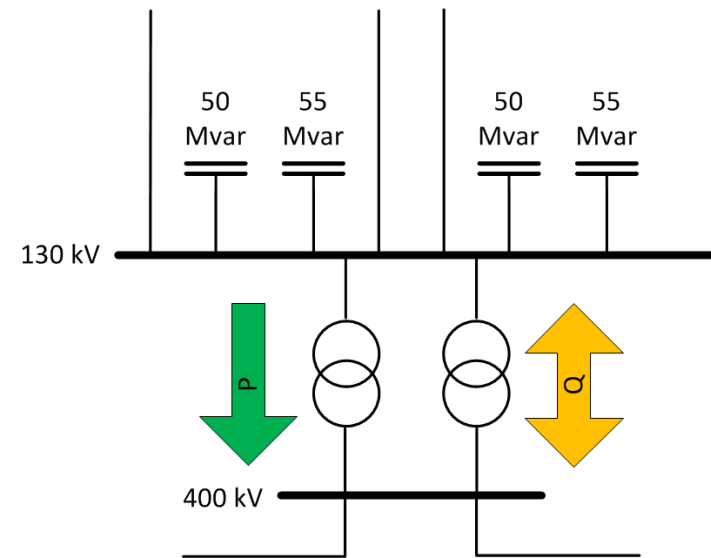

Sundsvall

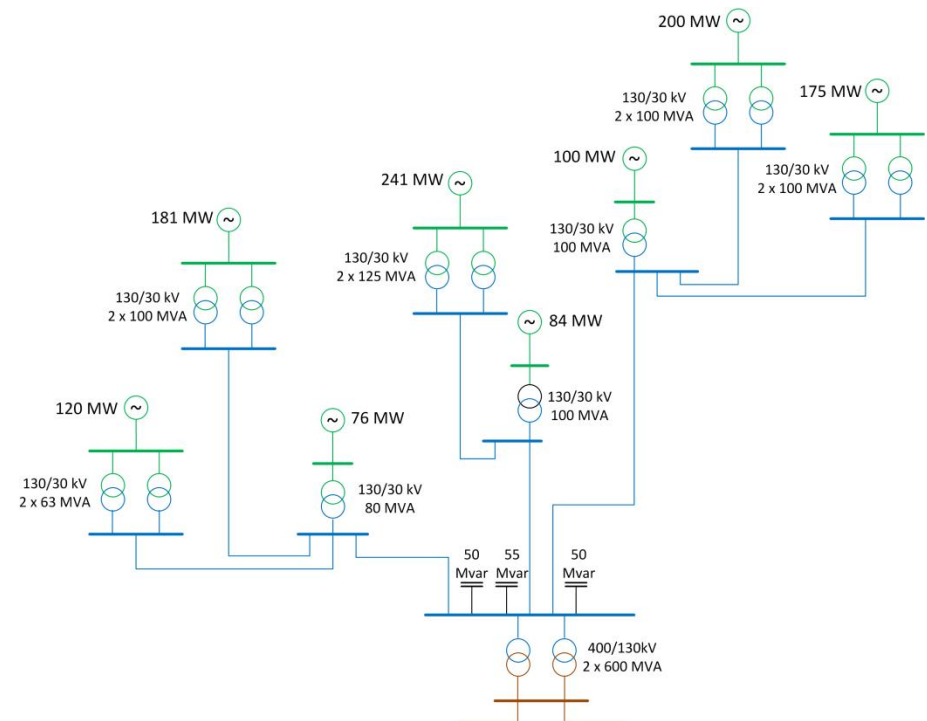
Krav i anslutningspunkten till stamnätet

- Stamnätsstation Nysäter på 400 kV sidan
- Aktiv effekt 0-1200 MW
- **Normaldrift 0 Mvar $\pm$ 5 Mvar**
- **Vid behov $\pm$ 10 procent av den aktuella aktiva effekten (ca $\pm$ 120 Mvar)**
- Totalt behov av reaktiv effekt i Nysäterkluster ca 510 Mvar (620 Mvar)
- Ca 390 Mvar (500 Mvar) från förluster i 400/130 kV transformatorer, 130 kV ledningar, (130/30 kV transformatorer)
- Ca 120 Mvar till stamnätet

Sammanfattning

- Vindkraftparkerna för aktiv styrning av reaktiv effekt
- Mindre behov av shuntkondensatorer och kontinuerligt reglering
- Nollutbyte av reaktiv effekt vid maximal produktion
  - Totalt behov c:a 510 Mvar
  - Vindkraftparkerna c:a 355 Mvar
  - Shuntkondensatorer c:a 155 Mvar
- Maximalt utnyttjat spänningsband 6,3 kV i 130 kV nätet
- Krav i anslutningspunkten till stamnätet uppfylls
- Lösningen tekniskt och ekonomiskt fördelaktig

Om Svenska Kraftnäts ekonomi

